KÖZGAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY

IV. évfolyam 3. szám 1928. március

Szerkesztik:
Dr. GLÜCKSTHAL ANDOR Dr. LÉNÁRT VILMOS

A kereskedők és iparosok levélváltásainak illetékmentessége az 1850. évi nyilt parancs és a Hivatalos Összeállitás előadói tervezete szerint.*)

Irta: *Dr. Proszvimmer Béla,*
a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltóbank jogtanácsosa.

(Folytatás.)

A mult század ötvenes éveiben ugyanis azok, akik az osztrák császárság gazdasági ügyeit igazgatták, jól tudták, hogy a kereskedő napról-napra, óráról-órára illetékköteles ügyleteket köt és foglal irásba, hogy továbbá ugyanazokat a gazdasági élet változó helyzeteihez alkalmazkodva folyton módositja, igen gyakran felbontja, ezzel megannyi ujabb és ujabb illetékköteles ügyletnek adva életet. Ezeket az ügyleteket tehát egyenként illetékezés alá vonni oktalannak látták, jól tudva azt is, hogy ezeknek az ügyleteknek nagy része egyáltalán eredménytelenül fejezi be létét, megmaradó részük sem önmagában, hanem egymást kiegészitve ér el gazdasági eredményt. Ám a pénzügyi tehernél is végzetesebb a kereskedőre már magában az, ha minden levele megirásánál szem előtt kell tartania azokat az esetleges ügyleteket, amelyek abban szükségszerüen foglaltatnak, gondoskodnia kell azok illetékjogilag korrekt kezeléséről (bemutatás, nyivántartás, lerovás, meghiusulás esetén visszakövetelés stb.). A gazdasági életre ilyen adminisztrációs béklyókat rakni a mult század ötvenes éveiben komoly pénzügyi szakember nem vállalkozott.

De a pátens szerzői még mást is tudtak. Nevezetesen tudták azt is, hogy ilyesmivel amugyis hiába próbálkoznának, mert a gazdasági organizmus minden olyan beavatkozás ellen, amely őt életfunkciói szabad kifejtésében gátolja, automatikusan védekezik és vagy egyszerüen kiveti magából a neki nem megfelelő idegen matériát, vagy a hosszu használat alatt annyira áthasonitja, hogy végül a szándékolt hatásnak már semmi eredményét sem lehet tapasztalni.

Ezért tettek éles megkülönböztetést a kereskedő és nem kereskedő között és mig a nem kereskedő minden ügyletét illetékezés alá vonták, a kereskedőre vonatkozólag egészen különös jogszabályokat alkottak. Ezt a bölcs önmegtartóztatást azután az azóta eltelt évtizedek teljesen igazolták is, mert azt hiszem, tulzás nélkül lehet állitani, hogy a gazdasági életnek

*) Lásd előző közleményt 1928. 1—2. számban.

a mult század végén és e század elején tapasztalt nagyarányu fellendülése nagyrészben a pénzügyi szabályok ilyetén liberális kezelésének is köszönhető. Viszont másfelől az is kétségtelen, hogy a gazdasági élet csak azért nem termelt ki olyan intézményeket, amelyek az illetékszabályoknak a kereskedővilágra vonatkozó rendelkezéseit kikezdették volna, mivel ezek annak vitális követelményeivel már eleve számoltak.

Ha tehát ily körülmények között ma ezt az illetékrendszert a maga egészében át akarjuk venni, illetőleg egyelőre lényegében fönn akarjuk tartani, akkor annak zavartalan továbbmüködését veszélyeztetjük, ha figyelmen kivül hagyjuk egyik olyan lényeges és elvi jelentőségü alkatelemét, mint amilyen az, hogy a kereskedelmi élet ügyleteinek lebonyolitása az egyéb ügyletektől szükségszerüen eltérő, különleges elbirálást igényel. Ez éppoly helytelen volna, mint ahogy nyilván nincs oly konstruktőr, aki akkor, midőn egy komplikált gépet annak minden hatalmas erőt kifejteni alkalmas szerkezeti alkatrészeivel átvesz, saját ötletességét azzal kivánná kimutatni, hogy könnyedén mellőzi, sőt elzárja a biztonsági szelepet, amely lehetővé teszi, hogy a felgyülemlett, de káros hatásu erők maguknak veszély esetén szabad utat keressenek. Pedig kétségtelen, hogy a biztonsági szelep is „hézag", de bizonyára nem olyan hiány, amelynek pótlásáért a merész tervező dicséretet várhatna. Már pedig a m. kir. pénzügyminisztternek az okirati illetékekre vonatkozó jogszabályok hivatalos összeállitásáról szóló rendelettervezete körülbelül ilyesmit tartalmaz, amidőn a 188. §-ában „Kereskedők és iparosok levélváltása" cim alatt a régi Illetéki Dijjegyzék 59. tételének 4. pontjában foglalt kedvezményt ugyszólván teljesen megszünteti. Az ebben a pontban foglalt *általános* és csak taxative felsorolt kivételekkel korlátozott mentességet ugyanis az uj paragrafus 1. bekezdése megszünteti és a feltételes illetékmentességet *kivétellé* teszi, amennyiben kimondja, hogy az csak akkor áll fenn, ha ezek a levelek nem tartalmaznak mást, mint

1. a kereskedő vagy iparos rendes üzletkörének tárgyaira vonatkozó *adásvételi, szállitási vagy vállalkozási jogügyletet:*

2. az 1. pontban emlitett jogügyletre vonatkozó *ajánlatot:*

3. az 1. pontban emlitett jogügyletből származó *követelés kiegyenlitésére vonatkozó megállapodást:*

4. az 1. pontban emlitett jogügyletből származó *követelés kiegyenlitésének elismerését.*

Ha azonban ezeket a kivételeket közelebbről megtekintjük, ugy azt látjuk, hogy végeredményben azok sem biztositanak valóságos illetékmentességet, mert részben az időközben életbelépett más jogszabályok következtében tárgytalanok, részben pedig a paragrafus további bekezdésében foglalt rendelkezések következtében soha alkalmazást nem nyerhetnek.

Igy nevezetesen az 1. pont alá eső jogügyletek illetékmentessége a kereskedőt ma már nem érdekli, mert hiszen azok után forgalmi adót kell fizetnie, már pedig a forgalmi adóval terhelt ügyletek után ujabb illetéket a feltételes illetékmentesség hiányában sem kellene fizetnie.

A 3. pontban említett mentesség viszont azért nem jelent előnyt, mert az a 2. bekezdés rendelkezése szerint már nem terjed ki a követelés kiegyenlítésére vonatkozólag a levélben foglalt oly megállapodásra, amely az előbbi jogalap helyett más jogalapot, vagy a követelés főtárgya helyett más tárgyat köt ki és ezzel olyan jogügyletet hoz létre, amely nem a kereskedő vagy iparos rendes üzletkörének tárgyaira vonatkozó adásvételi, szállitási vagy vállalkozási jogügylet. Már pedig a követelés kiegyenlitésére vonatkozó olyan illetékköteles megállapodást, amely ez utóbbi, a mentességet ismét megszüntető rendelkezés valamelyik kritériumát ki nem meritené, elképzelni a legjobb szándék mellett sem tudok.

Ami végül a 4. pontban emlitett mentességet illeti, az. tekintettel arra, hogy a követelés kiegyenlitésének elismerése általában a számlák ugynevezett szaldirozása utján történik, ugyancsak nem rejt magában semmiféle gyakorlati előnyt, minthogy a számlák feltételes illetékmentességet nem élveznek.

Legfeljebb talán a 2. pont alatt emlitett „ajánlatok" azok, amelyekre nézve a kereskedő a régi 59. tételben foglalt mentességnek csekély maradványaiként illetékmentességet élvezhet, mert a tervezet 285. §-a szerint oly ajánlatok, amelyeket nem kereskedő tenne, tényleg 2 pengő illeték alá esnének. Ámde eltekintve attól, hogy ez a tétel nyilván a minden reális alapot nélkülöző és pénzügyi jogi szempontból leginkább elitélendő ugynevezett papirosilletékek közé tartozik, amellyel a kereskedőt sujtani valóban elképzelhetetlen volna, azt hiszem, nyugodt lélekkel állithatom, hogy nem kereskedők az illetéki szabályok fennállása óta ezt az illetéket valószinüleg egyetlenegyszer sem rótták le, ugyhogy tehát előnyt a nem kereskedőkkel szemben még ez a pont sem nyujt.

Az 1927. évi V. t.-c. fent idézett 39. §-a értelmében kétség nem férhet ahhoz, hogy az Illetéki Dijjegyzék 59. tétele 4. pontjában foglalt és ma is változatlanul fennálló rendelkezések ily módon való denaturálása semmikép sem fér bele az ott nyert felhatalmazás kereteibe és sem ezen szakasz 1. bekezdésében foglalt hét szemponttal meg nem indokolható, sem különösen nem igazolható a 2. bekezdésben foglalt világos tilalom folytán.

Azonban a rendelet tervezői még ennél is tovább mentek, amennyiben a 188. §. 2. bekezdésében még szükségesnek tartották azt is kijelenteni, hogy az Illetéki Dijjegyzék idézett tételében emlitett kivételeken felül a feltételes illetékmentességet a jövőben megvonni kivánják még a levélbe foglalt *kezesség vállalására* és *zálogjogalapitásra* nézve is. Minthogy ez a jogmegvonás az 1. bekezdésben foglalt rendelkezésre való tekintettel nyilván fölösleges, szinte azt kell hinnem, hogy a rendelet tervezői egészen nyiltan kivánták az 1927. évi V. t.-c.-ben foglalt tilalommal szembehelyezkedve az Illetéki Dijjegyzék 59. tételének 4. pontjában nyujtott kedvezmény elvonásával oly szabályt létesiteni, mely a jelenleginél több illeték fizetését vonja maga után.

Ugyanezt teszi egyébként a 3. bekezdés is, amely az eddig általában véve szokásban volt és a m. kir. közigazgatási biróság

itéleteiben sohasem kifogásolt gyakorlattal szemben a feltételes illetékmentességet abban az esetben is megvonja, ha valamely levelet mindkét szerződő fél aláirta, vagy amikor a másik fél az ügylethez való hozzájárulását rávezette és azokat a levélirónak visszaadta. Az uj szöveg tehát nemcsak hogy nem emeli a már kialakult joggyakorlatot kifejezett jogszabállyá, hanem ellenkezőleg, kifejezett jogszabályt vél alkothatni a már kialakult joggyakorlat *megváltoztatására.*

A fent használt hasonlatra visszatérve, ugy látszik tehát, hogy a tervezet nem elégszik meg a biztonsági szelep megszüntetésével, hanem még annak a helyét is be akarja szögezni. De még ez sem elég neki, hanem ezen is tulmenve, még egy további intézkedést vél szükségesnek, amely azután igazán alkalmas arra, hogy az eddig fennállott feltételes illetékmentességnek még a nyomát is eltüntesse.

Nem tudok eléggé nyomatékosan rámutatni arra az 5. bekezdésben foglalt rendelkezésre, amely az eddigiek megkoronázásául még azt is kimondja, hogy „ha a jogügyletet *az üzleti szokások szerint nem levelezés utján szokták irásba foglalni és a levél tartalmát nyilván csak az illeték elkerülése végett választották*", a levelet a feltételes illetékmentesség nem illeti meg.

Ez a rendelkezés ugyanis magában is teljesen elegendő lenne az Illetéki Dijjegyzék 59. tételének 4. pontjában foglalt kedvezmény teljes hatályon kivül helyezésére, mert hiszen merőben alantas közegek belátására bizza, hogy mit tartanak ők olyan üzleti szokásoknak, amelyek szerint valamely ügyletet levelezés utján *szoktak* irásba foglalni és mikor vélelmezik ők azt, hogy a *levélforma nyilván csak az illeték elkerülése végett választatott.* A zaklatásoknak végeláthatatlan sora kell hogy következzék ebből a pongyola szövegezésből, mely minden világos kritérium mellőzésével csak a kereskedelmi életben és annak szokásaiban teljesen járatlan pénzügyi közegeknek szolgáltatja ki a feleket. Azzal a várható ellenvetéssel szemben, hogy a felek vélt sérelmeik ellen jogorvoslattal élhetnek, rá kell mutatnunk arra, hogy mindaddig, ameddig csak a felettes hatóságnak felelő pénzügyigazgatóság dönt a fellebbezés felett, amig a m. kir. közigazgatási biróság tulterheltsége miatt a végső döntésre csak évek multán lehet számitani és mindaddig, amig a m. kir. kincstárt előzetes végrehajtás illeti meg, ellenben a jogtalanul beszedett és évekig visszatartott illetékösszegekért kamatot nem térit, igazi jogorvoslatról nálunk beszélni nem lehet.

Az Illetéki Dijjegyzék 59. tételében foglalt rendelkezésnek a hivatalos összeállitásba ily módon való átvétele a fentiek szerint kétségtelenül törvénybe ütköző és ugy hiszem, a két szöveg egyszerü egybevetése önmagában, még az eddig felhozott indokok nélkül is, mindennél meggyőzőbben igazolja ezt. Minthogy továbbá a régi rendelkezésekből folyó gazdasági eredmények nyilván nem következhetnek be akkor, ha — mint volt szerencsém demonstrálni — a tervezett rendelkezések éppen azok ellenkezőjét tartalmazzák, hanem ez utóbbiak okszerüen ugyancsak épp ellenkező, tehát gazdaságilag káros eredményekre vezethetnek, a tervezetbe felvett rendelkezésekből eredhető gazdasági károkra szintén nem kell ujból felhivnom a figyelmet.

Amit azonban mindezek után a legkevésbbé tudok a rendelettervezet készitőinek megbocsátani, az az, hogy nem látták be a tervezett módositások teljesen hiábavaló és keresztülvihetetlen voltát.

Magyarország sokezer kereskedőjének milliószámra menő levelezéseit kellene ugyanis a pénzügyi hatóságoknak állandóan figyelemmel kisérni és ellenőrizni, ami ugyszólván a lehetetlenséggel határos. Ha tehát a tervezett rendelkezések valóban életbelépnének, csak két eshetőség volna elképzelhető: vagy az hogy a pénzügyi hatóságoknak a forgalmi adóellenőrök intézményéhez hasonlóan, kereskedelmi leveleket ellenőrző pénzügyi tisztviselők ezreit kellene alkalmazniok és ezzel nemcsak az egész gazdasági életet a folytonos kellemetlen zaklatásokkal állandóan izgalomban tartaniok, hanem egyszersmind az összes adózókat is teljesen improduktiv módon sulyos személyi és dologi kiadásokkal megterhelniök, vagy pedig az, hogy a felelős tényezők ettől az immár eléggé diszkreditált eszköztől visszariadva, az eddigi, erre be nem rendezett szervezettel próbálnának az ujonnan tervezett szakasznak érvényt szerezni, amî azonban eredmény szempontjából kétségtelenül a semmivel volna egyenlő.

Egészen bizonyos, hogy az első esetben az intézkedés végrehajtására forditott költségek felemésztenék az ebből várható hasznot, a másik esetben pedig a szakasz irott malaszt maradna, melyből az államnak alig valami többletjövedelme származnék.

Ily körülmények között pedig a tervezet készitőinek józanul gondolkozva csak a liberális megoldást lett volna szabad választaniok. Sajnos, azt az előkelő gesztust, amellyel a XIX. század ötvenes éveinek pénzügyi szakemberei a számukra reménytelen problémát megkerülték, a XX. században már nem tudták megtalálni, holott a kilátások ma sem kecsegtetőbbek.

Sokan vannak, akik némi elégiával látják, hogy törvényhozásunknak 1869 óta még mindig nem volt ideje az illetéki kódex megalkotására, de ha meggondolom, hogy már csupán a meglévő jogszabályoknak „hivatalos összeállitásba való összefoglalása" is minő sajnálatos eredményekre vezethet, valóban nem marad más hátra, mint Anatole France rezignált filozófiájában keresni megnyugvást, aki azt mondja, hogy az emberiségnek minden időkben egy és ugyanazon mennyiségü ostobaság és gyarlóság áll, mint tőke, rendelkezésére és csak azon mulik, hogy, mikor annak gyümölcsöztetéséről van szó, nem azt a befektetést kell-e a legjobb elhelyezésnek tekinteni, amit az idő már megszentelt. „Loin de me réjouir", ugymond, „quand je vois s'en aller quelque vieille erreur, je songe à l'erreur nouvelle qui viendre la remplacer, et je me demande avec inquiétude si elle ne sera pas plus incommode ou plus dangereuse que l'autre. A tout bien considérer, les vieux préjuges sont moins funestes que les nouveaux: le temps, en les usant, les a polis et rendus presque innocents."